

Rétyi Péter naplója. Előszóval és magyarázó jegyzetekkel közléteszi MARIA URSUȚIU. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983, 140 p.

Cititorii lucrărilor de istorie de astăzi sînt de acum obișnuiți să parcurgă memoriile unor personalități politice implicate în complexe evenimente contemporane lumii lor. Prestigioasa editură „Kriterion” ne oferă în acest sens, în cadrul colecției devenite tradiționale prin înglobarea unor restituiri documentare de varietăți tematice diverse cantitativ și calitativ, simbolic denumită „Téka”, lecturarea jurnalului unui transilvănean din secolul al XVII-lea, atent și receptiv martor la faptele vremii, acțiunile principilor, intrigile nobilimii epocii respective, fără să permită implicarea sa totală, care ar fi denaturat din veridicitatea expunerii săvîrșite. Deși viața politică nu îl atrăsese în întregime, personajul nostru a slujit deopotrivă cauza conducătorilor Transilvaniei între anii 1645—1674. Poate că și în virtutea acestui fapt notat, opera sa a trecut neobservată în timp, rămînînd în uitare chiar și pentru autorii repertoriului manuscriselor privind istoria României.

Drept preambul al încercării de recenzare sumară a ediției critice realizate competent și cu acribia științifică necesară de M. Ursuțiu, considerăm utilă evocarea cîtorva notițe biografice despre Rétyi Péter, urmînd fidel analiza întreprinsă de alcătuitoarea volumului în paginile introductive. Autorul jurnalului de față s-a născut în 1621, în scaunul Sepsi, dintr-o familie înstărită. După cei cîțiva ani de învățătură în satul natal, urmează între 1636—1641 școlile din Tîrgu-Mureș, Baia Mare, Făgăraș, Brașov și colegiul reformat din Alba Iulia. Aceste momente sînt descrise cu nostalgie deosebită, evocîndu-se dascălii de atunci și făcîndu-se totodată anumite mențiuni privitoare la activitatea unora dintre aceștia.

După terminarea studiilor, în 1645 va deveni funcționar în Făgăraș, unde se va căsătorii cu fata unui nobil localnic. Începînd din anul 1650 ocupă diferite funcții în cadrul administrației orașului.

În jurnalul său, care se întinde pe o durată de 30 de ani, sînt cuprinse principalele evenimente din Transilvania mijlocului de veac XVII. O mențiune aparte trebuie făcută descrierii faptelor din anii 1657—1662, probabil fiind unele dintre cele mai importante consemnări de momente din întreg secolul respectiv. Autorul face în continuare referiri dese și la acțiunile politice întreprinse de principii transilvăneni peste linia Carpaților, episoade cunoscute în mod direct cu ocazia călătoriei întreprinse în 1642 la curtea lui Matei Basarab de la Tîrgoviște. În paginile aceluiași jurnal se mai evocă și figura lui Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan al Moldovei precum și cea a domnitorului Radu Mihnea din Țara Românească.

Rétyi Péter consemnează de asemenea și pe solii turci, cu diferite misiuni de îndeplinit, în trecerea lor prin Transilvania, precum și anumite acte oficiale — căsătorii ori decese — ale unor rude apropiate ori personalități ale epocii sale, proiectînd astfel imagini despre evoluția faptului de mentalitate în adiacența celui politic primordial vizibil. În aceeași direcție de istorie totală ni se par deosebit de interesante informațiile referitoare la calamitățile care s-au abătut asupra unor regiuni, precum invazia de lăcuste (1645), ciuma din 1646, fenomenele cerești înregistrate în anii 1652, 1664, 1665, sau seceta din 1670.

Cartea de față, care apare datorită osîrdiei și priceperii unei bune cunoștințe și cercetătoare a manuscriselor aflate în bibliotecile clujene, beneficiază și de un glosar de termeni și expresii ce ușurează substanțial lectura jurnalului, interpretarea și înțelegerea evenimentelor și faptelor conținute. La fel de binevenite sînt și notele explicative, ample și consistente științific. Editarea realizată în atare condiții o considerăm extrem de utilă atît pentru specialiștii secolului XVII, cît mai ales pentru publicul larg, avid de cunoașterea permanentă a trecutului patriei, căruia volumul recenzat de noi îi va trezi sau spori interesul pentru citirea și implicit apariția unor alte asemenea realizări, de un real folos științific.

ANTON E. DÖRNER